

Ivana Blešić
Tatjana Pivac

ZNAČAJ DIGITALNE TEHNOLOGIJE I MOGUĆNOST KREIRANJA DIGITALNOG HUB-A U RURALNIM SREDINAMA SEVERNE DALMACIJE¹

Apstrakt: Jedan od najvećih strukturno razvojnih problema ruralnih područja širom Evrope jeste brzo smanjivanje seoskog stanovništva, odnosno depopulacija sela. Istovremeno, modernizacija i digitalne transformacije predstavljaju inovativna rešenja za usporavanje ovih demografskih trendova. Pametna sela (Smart Villages) je koncept koji ima za cilj unapređenje kvaliteta života u ruralnim oblastima kako bi se došlo do bolje preraspodele stanovništva između seoskih i gradskih naselja. Glavna ideja koncepta je podstaći ljude da preduzmu inicijativu i pronađu rešenja kako bi se prilagodili savremenim promenama. Ovo uključuje podršku za različite oblike lokalne saradnje ili upotrebu digitalnih tehnologija. U radu će se predstaviti koncept ruralnog digitalnog huba, kao značajne osnove za formiranje pametnih sela. Digitalni inovativni hubovi obezbeđuju pristup digitalnoj tehnologiji, razvijaju digitalne veštine i poboljšavaju mogućnosti za poslovnu saradnju i rast ruralnih područja.

Ključne reči: digitalne tehnologije, hub, ruralna područja, Severna Dalmacija

Značaj digitalne tehnologije za ruralna područja

Digitalna tehnologija danas omogućava svakom preduzetniku da radi bilo gde dokle god je Internet veza dobra, odnosno dovoljno brza. Digitalna tehnologija može podstaći ekonomski rast, stvoriti radna mesta i dodatnu vrednost koja koristi lokalnoj zajednici.

Digitalizacija stvara potražnju za digitalnim veštinama, za osobama koje su kompetentne za upotrebu digitalnih uređaja, razumevanje rezultata i razvijanje programa i aplikacija. Infomaciono-komunikacione tehnologije (IKT) se razvijaju veoma brzim tempom koji mora biti praćen ubrzanom edukacijom stanovništva². Digitalna uključenost ima za cilj smanjenje jaza između onih kojima su IKT lako dostupne i jednostavne za korišćenje i osetljivih društvenih grupa i pojedinaca kao što je ruralno stanovništvo u nepristupačnim oblastima, starije osobe i ostale društvene grupe i pojedinci čije se prepreke za puno učešće u digitalnom okruženju vremenom povećavaju³.

Pored ulaganja u tehnologiju, postoji rastuća potreba za ulaganjima u razvoj multidisciplinarnih digitalnih veština i znanja. Ovo važi kako za razvijene tako i za zemlje u razvoju. Digitalna uključenost stanovništva prevazilazi jednostavno posedovanje kompjutera, mobilnog uređaja ili pristup internetu, već se direktno tiče povećanja kvaliteta života, socijalne i političke participacije, mogućnosti zapošljavanja, kao i stvaranja uslova za što viši stepen lične nezavisnosti pojedinca u društvu⁴.

¹ Istraživanje je finansiralo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (Ev.br. 451-03-68/2020-14/ 200125).

² UNDP (2015): Work for Human Development: Human Development Report 2015. New York: UNDP.

³ Izveštaj o digitalnoj uključenosti u Republici Srbiji za period od 2014. do 2018. godine, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, 2019

⁴ Smernice za unapređivanje uloge IKT u obrazovanju, Nacionalni prosvetni savet, 2013

Međutim, ruralna područja se sve češće nalaze na pogrešnom kraju „digitalne podele“^{5,6}. Za razliku od urbanih područja koja predstavljaju digitalna „žarišta“, ruralna područja imaju tendenciju da zavise od nisko tehnološkog pristupa Internetu, sa nižim brzinama i manje pouzdanim vezama⁷. Digitalizacija može biti jak pokretač za promene sve dok je prilagođena ruralnom kontekstu i dok se sprovodi uz uključivanje samih ruralnih zajednica⁸.

Problem zaostajanja ruralnih područja u odnosu na urbane sredine i depopulacija tih područja nije samo problem Hrvatske ili zemalja istočne Europe već je prisutan i u najrazvijenijim zemljama Evropske unije, te je prihvaćeno da je rešavanje ovog problema od strateškog interesa za celu Evropu. Evropski parlament je na plenarnoj sednici održanoj u martu 2019. godine, prihvatio Pametna sela kao novi koncept razvoja ruralnih područja u novom finansijskom periodu od 2021. do 2027. godine te doneo odluku o finansiranju ovog koncepta iz Evropskog fonda za regionalni razvoj i Kohezijskog fonda sa najmanje 2,4 milijarde eura, ali i s mogućnošću dodatnog finansiranja iz ostalih fondova EU⁹.

Ruralna područja imaju specifične izazove kao što su niska gustina naseljenosti i ograničeno pružanje javnih usluga u područjima u kojima ljudi žive i rade¹⁰. Digitalna tehnologija može na ove izazove odgovoriti osposobljavanjem ruralnog stanovništva za nove načine pristupa uslugama, stvaranje novih mogućnosti za ruralna preduzeća, unapređenje transportne mreže i podsticanje socijalnog i ekonomskog razvoja^{11, 12, 13}. Međutim, sposobnost ruralnih područja da odgovore na ove mogućnosti i dalje ometa relativno loš internet pristup. Digitalni jaz je još uvek veoma prisutan u ruralnim područjima - u zemljama EU 13% domaćinstava nema adekvatnu internet infrastrukturu¹⁴.

U ruralnim sredinama identifikovan je problem, odnosno uočen je nedostatak IT obuke, kao i poteškoće u zapošljavanju ljudi sa odgovarajućim digitalnim veštinama¹⁵.

Četvrta industrijska revolucija nudi dodatne mogućnosti za unapređenje kvaliteta života ljudi u ruralnim sredinama. Međutim, bez napredne internet infrastrukture i razvoja digitalnih

⁵ Skerratt, S., Farrington, J., Heesen, F. (2012): Next generation broadband in rural Scotland: mobilizing, meeting and anticipating demand, in *Rural Scotland in Focus Report 2012*, SRUC Rural Policy Centre Publications, web version, accessed on 08-05-2013, pp. 70-85.

⁶ Townsend, L., Sathiaseelan, A., Fairhurst, G., Wallace, C. (2013): Enhanced broadband access as a solution to the social and economic problems of the rural digital divide, *Local Economy*, vol. 28, no. 6, pp. 580-595.

⁷ Skerratt, S. (2010): Hot Spots and Not Spots: Addressing Infrastructure and Service Provision through Combined Approaches in Rural Scotland, *Sustainability*, vol. 2, no. 6, pp. 1719-1741.

⁸ Smart Villages – how to ensure that digital strategies benefit rural communities Orientations for policy-makers and implementers, European Network for Rural Development, European Union, 2015

⁹ <http://www.obz.hr/index.php/pametna-sela>

¹⁰ Philip, L., Cottrill, C., Farrington, J., Williams, F., & Ashmore, F. (2017): The digital divide: Patterns, policy and scenarios for connecting the ‘final few’ in rural communities across Great Britain. *Journal of Rural Studies*, 54, 386–398. <https://doi.org/10.1016/J.JRURSTUD.2016.12.002>.

¹¹ <https://www.gov.uk/government/publications/rural-researchpriorities/statement-of-rural-research-priorities>;

¹² Price, L., Shutt, J., & Sellick, J. (2018). Supporting rural Small and Medium-sized Enterprises to take up broadband-enabled technology: What works? *Local Economy*, 33, 515-536. <https://doi.org/10.1177/0269094218791508>.

¹³ Jiménez, A., & Zheng, Y. (2018). Information Technology for Development Tech hubs, innovation and development. *Information Technology for Development*, 24(1), 95–118. <https://doi.org/10.1080/02681102.2017.1335282>.

¹⁴ European Commission (2019, a). Connectivity: Broadband Market Developments in the EU 2019. Digital Economy and Society Index Report 2019. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/connectivity> (preuzeto 11.08.2020.).

¹⁵ Wilson, B., Atterton, J., Hart, J., Spencer, M., & Thomson, S. (2018): Unlocking the digital potential of rural areas across the UK, (March). https://www.sruc.ac.uk/downloads/download/1329/unlocking_the_digital_potential_of_rural_areas_across_the_uk.

veština kod određenih društvenih grupa postoji kontinuirani rizik za opadajući trend privrednog razvoja.

Pametna sela (Smart Villages)

Smart Villages je relativno nov koncept u sferi kreiranja politika EU. Koncept pametnih sela odnosi se na ruralna područja i zajednice koje se grade i unapređuju sa svojim postojećim snagama i sredstvima, a koja rade i na razvoju novih mogućnosti. U pametnim selima tradicionalne i nove usluge unapređuju se digitalnim, telekomunikacijskim tehnologijama, inovacijama i boljom upotrebom znanja, za dobrobit stanovnika i preduzeća. Digitalne tehnologije i inovacije mogu poboljšati kvalitet života, uticati na (viši) životni standard, unapređenje javnih usluga i bolju iskorišćenost resursa. Koncept Smart Villages je teritorijalno osjetljiv, odnosno zasnovan na potrebama i potencijalima određene teritorije uz vođenje nove ili postojeće teritorijalne strategije¹⁶. Takođe, ne postoji jedinstveni model razvoja „pametnog sela“, jer sva sela imaju šansu da budu pametna, ukoliko se razvijaju u skladu sa sopstvenim resursima, pri čemu se tradicionalni elementi razvoja moraju dopunjavati digitalnim informaciono-komunikacionim tehnologijama i socijalnim inovacijama¹⁷.

„Pametna sela“ su zajednice u ruralnim područjima koje koriste inovativna rešenja za poboljšanje svoje otpornosti, nadograđujući se na lokalne snage i mogućnosti. Oslanjaju se na participativni pristup u razvoju i sprovođenju svoje strategije za poboljšanje ekonomskih, socijalnih uslova i životne sredine, posebno korišćenjem rešenja koja nude digitalne tehnologije. „Pametna sela“ imaju koristi od saradnje i povezivanja s drugim zajednicama i akterima u ruralnim i urbanim područjima. Pokretanje i primena strategija „Pametna sela“ može se temeljiti na postojećim inicijativama i može se finansirati iz različitih javnih i privatnih izvora.

Digitalne tehnologije uključuju informacijske i komunikacijske tehnologije. One deluju kao poluga koja omogućava „Pametnim selima“ da postanu okretnija, bolje iskoriste svoje resurse i poboljšaju privlačnost ruralnih područja i kvalitet života seoskih stanovnika. Korišćenje digitalnih tehnologija je poželjno, ali nije preduslov da određena zajednica postane „Pametno selo“. Ruralna područja širom Europe prolaze kroz brze promene. Tranzicija sadrži rizik, ali i realnu priliku da kroz novi koncept razvoja „Pametnih sela“ ruralna područja dobiju novu i zapaženiju ulogu¹⁸.

Model razvoja ruralnih područja kroz koncept “Pametnih sela” je tek u prvim fazama razvoja u Hrvatskoj, a na teritoriji Severne Dalmacije još nema inicijative. Poželjno bi bilo da se usmerava kroz sledeće strateške pravce:

- razvoj “pametnih sela” sa malim preduzećima i domaćinstvima koja proizvode zdravu hranu (kozji sir, kozje meso, med, začinsko bilje) i specijalizovane proizvode visoke vrednosti;
- da svoje poslovanje zasniva na lokalnoj ponudi i tržištima okolnih gradova (pre svega Zadra);
- povezivanje lokalnih preduzeća hrane sa potrošačima, uz organizovanje obuke za primenu digitalne tehnologije i Interneta;

¹⁶ <http://www.fao.org/family-farming/detail/en/c/883236/>

¹⁷ Ristić, L., Bošković, N. (2020): Pametna sela u funkciji demografske obnove ruralnih područja, Naučne publikacije državnog univerziteta u Novom Pazaru, Serija B: Društvene & humanističke nauke, April 2020, Volumen 3, Broj 1, 33-45

¹⁸ <http://www.obz.hr/index.php/pametna-sela>

- omogućavanje mladima i povratnicima da pokreću novi biznis, da razvijaju preciznu poljoprivredu i cirkularnu ekonomiju, uz jačanje međugeneracijske saradnje;
- razvoj socio-inovativnih usluga u oblasti finansiranja, zdravstva, obrazovanja i zaštite dece i osoba sa posebnim potrebama;
- razvoj svih vidova seoskog turizma, uz duhovni preporod, očuvanje manifestacija i tradicije.

Savremeni razvoj ruralnih područja zahteva i sve veću ulogu zadruga, udruženja i hubova, neophodnih da stanovnicima sela obezbede bolji pristup i veće korišćenje kvalitetnih izvora finansiranja, povoljniju nabavku inputa, unapređenje uslova otkupa, sigurnost plasmana proizvoda i veću konkurentnost na tržištu, uz korišćenje internet marketinga i svih drugih oblika moderne komunikacije u poslovanju i investiranju¹⁹.

Digitalni hubovi (hub) i njihov značaj za ruralne sredine

Digitalne veštine, rašireno korišćenje interneta, kibernetička sigurnost, veštačka inteligencija i primena superračunara u središtu su nove Digitalne Agende EU 2021-2027. I dok su velike kompanije već ušle u digitalnu transformaciju i digitalizuju se u tih pet područja, mala i srednja preduzeća, koja čine više od 90% ekonomije EU i 98% hrvatske ekonomije, znatno zaostaju. Prema podacima Evropske Komisije, samo jedno od pet malih i srednjih preduzeća je digitalizovano. Evropska Komisija kao rešenje problema ističe digitalne inovacijske hubove (DIH). Prema navodima EK, upravo bi oni trebalo da reše problem digitalne transformacije većine ekonomija, odnosno postanu one-stop-shop na kojem bi srednja i mala preduzeća postala konkurentna i nudila usluge iz svih ili dela područja nove Digitalne Agende. Ključni cilj politike strategije EU za digitalno jedinstveno tržište je taj da građani i preduzeća mogu u potpunosti da iskoriste mogućnosti koju digitalizacija može ponuditi²⁰. Digitalni hubovi mogu da pomognu ostvarenju ovog cilja u ruralnim oblastima, obezbeđivanjem pristupa digitalnoj tehnologiji, razvijanjem digitalnih veština i poboljšanjem mogućnosti za poslovnu saradnju i rast²¹.

Digitalni hubovi (čvorišta) su fizički prostori koji omogućavaju digitalno povezivanje, podržavaju sistem, razvoj digitalnih veština i podsticanje upotrebe novih digitalnih tehnologija. Imaju za cilj da poboljšaju lokalno digitalno okruženje i mogu biti dostupni javnosti, preduzećima ili lokalnoj vlasti. Oni mogu ciljati digitalnu svest i pomoći u rešavanju razlika u digitalnim kompetencijama ili jednostavno osigurati preko potrebnu super brzu širokopojasnu vezu u ruralnim područjima.

Međutim, DIH-ovi se na području Hrvatske tek stvaraju, državna administracija podstiče da ih rade institucije iza kojih stoje državne, regionalne i lokalne vlasti, jer ih vidi kao novi način upravljanja investicionim tokovima, dok DIH-ovi koji su potekli iz privatnih inicijativa nemaju institucionalnu podršku²².

Digitalni hubovi mogu ispunjavati niz funkcija, uključujući:

- pružanje pristupa Internetu,
- pružanje prostora za sastanke i umrežavanje (preduzeća, pojedinci istomišljenici i/ili stručnjaci koji mogu pružiti savet ili održati obuku),

¹⁹ L.Ristić, N.Bošković, *op.cit.*

²⁰ European Commission (2019, b). Digital Single Market. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en>. (preuzeto 11.08.2020.).

²¹ European Commission (2019, c). Pan-European network of Digital Innovation Hubs (DIHs). <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digitalinnovation-hubs> (preuzeto 11.08.2020).

²² <https://www.poslovni.hr/hrvatska/digitalni-inovacijski-hubovi-novi-prijepor-s-bruxellesom-351539> (preuzeto 11.08.2020.)

- davanje mogućnosti za testiranje novih tehnologija.
- poboljšanje digitalnih vještina za pojedince i preduzeća kao i podsticanje poslovanja i razvoj zajednice.

Istraživanje Ashmore et al. (2019)²³ je pokazalo da su digitalni hubovi potencijalni pokretači pozitivnih promena u ruralnim oblastima:

- čvorišta utiču na socijalnu povezanost i ekonomske promene,
- čvorišta mogu privući različite članove koji mogu sarađivati i razmenjivati znanje,
- čvorišta mogu da lokalizuju globalnu preduzetničku kulturu, i podržavaju diversifikaciju ruralnih ekonomija,
- čvorišta mogu olakšati kreativnost, dajući pojedincima i preduzećima/ preduzetnicima šansu da nauče i da se bave digitalnom tehnologijom za više nivoa vještina.

Digitalna čvorišta (hub) su važna za ruralne sredine jer mogu biti katalizatori i pokretači niza inicijativa i aktivnosti. Poslednjih godina pojavilo se mnogo različitih vrsta digitalnih čvorišta u ruralnim sredinama kao odgovor na različite kontekste i izazove.

Međutim, one se mogu podeliti u dve vrste - prva su čvorišta na regionalnom nivou koja grade kapacitet širom sektora i pokreću inovacije putem prenosa znanja kao što je Digital Innovation Hubs. Druga vrsta čvorišta su mikro-lokalna i deluju na nivou sela ili zajednice. Ona se nalaze u seoskim dvoranama, društvenim centrima i bibliotekama i nude aktivnosti kao što su obuka za digitalne vještine, laboratorijske usluge i podrška inovacijama iz različitih oblasti poput e-zdravlja. Ovim digitalnim čvorištima je potrebna podrška i angažovanje zainteresovanih strana u zajednici.

Tri komponente digitalnog razvoja ruralnih područja

Da bi se osigurala korist od digitalne strategije ruralnim zajednicama i stvorili uslovi za pametna sela, moraju se realizovati tri komponente, uzimajući u obzir posebne potrebe svakog ruralnog područja:

1. Širokopojasna infrastruktura
2. Promovisanje prihvatanja digitalnih usluga
3. Digitalne vještine i pismenost

Komponenta 1: Širokopojasna infrastruktura

Digitalna agenda za Evropu postavila je cilj da bi barem 50% domaćinstava trebalo da pristupi ultrabrzoj širokopojasnoj mreži 2020. (Strategija i politika širokopojasne mreže). U 2017. godini oko 80% domaćinstava iz EU bilo je pokriveno NGA- Next generation Access (npr. brza ili ultrabrza širokopojasna mreža), ali ta brojka pada na samo 47% u ruralnim, udaljenim i planinskim područjima. Prema izveštaju EU za indeks digitalne ekonomije i društva (DESI) za 2017. godinu²⁴, ruralna područja su i dalje nedovoljno pokrivena jer 8% domaćinstava nije pokriveno nijednom fiksnom mrežom, a 53% nije pokriveno bilo kojom NGA tehnologijom.

Komponenta 2: Promovisanje prihvatanja digitalnih usluga

Da bi se u potpunosti iskoristila ulaganja u infrastrukturu širokopojasne mreže, ruralne zajednice moraju da razumeju korisnost digitalnih aplikacija i da aktivno žele da ih koriste. U gradovima ima dovoljan broj vidljivih aplikacija koje se koriste u poslovanju. Međutim, u

²³ Ashmore, F., Price, L., & Deville, J. (2019): Be Bold. Be Innovative. Be a Digital Hub, A CORA Project Report, Lincoln: The University of Lincoln.

²⁴ The Digital Economy and Society Index (DESI), 2017, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/digital-economy-and-society-index-desi-2017> (preuzeto 12.08.2020.)

ruralnim sredinama može biti mnogo stanovnika koji su nesvesni potencijalnih aplikacija koje mogu značajno poboljšati kvalitet života u raznim oblastima (e-zdravlje, učenje na daljinu, zajednička mobilnost, logistika i tako dalje).

Komponenta 3: Digitalne veštine i pismenost

Ključni faktor koji sprečava razvoj prve dve komponente je digitalna pismenost stanovnika iz ruralnih područja. Digitalne veštine ne mogu se jednostavno postići uvođenjem širokopojasnih veza i digitalnih servisa. One zahtevaju nivo znanja i kompetencije u radu sa digitalnim alatima i oslanjaju se na to da korisnici imaju makar osnovno poznavanje različitih tema, kao što su sigurnost, privatnost ili korišćenje aplikacija.

Primeri digitalnih hubova i digitalnih inicijativa u ruralnim sredinama

La Wab Digital Training Hub (France) - WAB je centar za inovacije i digitalnu obuku koji radi u ruralnom Bergeracu u Francuskoj koji podržava lokalna preduzeća i pomaže im da napreduju prema digitalnoj tranziciji. To je „web škola“ koja pomaže mladima da postanu web stručnjaci nakon dvogodišnje obuke u digitalnom polju. Putem digitalne obuke, lokalna preduzeća uče kako da efikasno dizajniraju digitalne strategije i identifikuju nove mogućnosti i tržišta za njihov poslovni razvoj. WAB je takođe poslovni akcelerator (mesto rada, rasta i razvoja) i prostor za zajednički rad koji nudi podršku razvoju malih preduzeća. On uključuje:

- a) mapiranje potreba svih preduzeća na njihovom području;
- b) vršenje detaljnih digitalnih revizija zainteresovanih kompanija;
- c) izradu individualizovanih digitalnih mapa puta i staza za obuku.

Kroz WAB je prošlo oko 120 preduzeća²⁵.

Digitalna sela (Nemačka) - Cilj digitalnih sela je da ojačaju osećaj zajedništva u lokalnoj zajednici omogućavanjem novih oblika dobrovoljnog učešća u unapređenju lokalnog snabdevanja roba i usluga. Projekat koristi pristup „žive laboratorije“. Na samom početku ideje o digitalnim rešenjima, razgovarali su sa stanovnicima i drugim zainteresovanim stranama, i predložene su mobilne aplikacije ili web stranice, poput internetskog tržišta koje sada nudi lokalne isporuke ili lokalni portal vesti.

Ova platforma omogućava kreiranje zajedničkih servisa i zajedničkih pravila i ugradnju osnovnih alata kao što su plaćanja, prijave, kontrole upotrebe podataka i partnerske mreže. Jedan primer usluge koja se nudi je lokalni mrežni portal za vesti „DorfNevs“ na kojim se vesti i događaji mogu brzo i lako distribuirati za preko 3 000 stanovnika ruralne zajednice.

Stanovnici sela, predstavnici klubova ili poslovni lideri koriste stranicu da bi delili informacije o vremenu otvaranja, događajima i drugim interesantnim stvarima. Slično tome, postavljena je i lokalna aplikacija za komunikaciju u regionu. „DorfFunk“ omogućava stanovnicima da razmenjuju vesti, reklamiraju svoje potrebe ili jednostavno razgovaraju sa drugim članovima zajednice. Ostale usluge uključuju „BestellBar“, tržište websajta za lokalne prodavce i provajdere usluga. Ova usluga omogućava stanovnicima da naruče robu iz lokalnih prodavnica putem interneta i pomoću aplikacije „LieferBar“^{26, 27}.

Zvit Smart Management Mrevork (Španija) - Pet opština deli model tranzicije kako bi postale „pametne ruralne teritorije“ zasnovane na stvaranju otvorenih multifunkcionalnih opštinsko/regionalnih komunikacionih mreža. Njihov digitalni plan puta uključuje preduzetničke scenarije poput *Pametni turizam* i *Socijalna i zdravstvena video-pomoć*, čiji je

²⁵ ENRD (2018): Smart Villages – how to ensure that digital strategies benefit rural communities Orientations for policy-makers and implementers

²⁶ *Ibid.*

²⁷ https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/tg_smart-villages_case-study_de.pdf (preuzeto 12.08.2020.)

cilj pokretanje novih poslovnih modela. Projekat prihvata pametnu tehnologiju putem Smart Management Networks-a, koji uključuje povezane senzore koji se koriste za upravljanje komunalnom infrastrukturom (energija, osvetljenje, voda, gradski otpad, mobilnost itd.) i pružanje novih usluga građanima, poput besplatnog WIFI pristupa, video pomoći za starije osobe, rešenja za e-zdravstvo, turizam i lokalnu trgovinu.

Numerikue Cocotte (Francuska) - Ovo seosko digitalno čvorište nalazi se u malom pijačnom gradu Murat na južnom Centralnom masivu u Francuskoj. Seosko digitalno čvorište Numerikue Cocotte je od početka uključivalo multimedijalnu sobu, pristup internetu, digitalnu obuku i alate za podršku isporuke javnih službi u udaljenom gorskom području. Posetioci i stalni korisnici centra uskoro su počeli da traže stalni posao u ovom objektu. Centar za rad na daljinu (Telecentre de Murat) otvoren je 2007. godine, a zatim je otvoren i centar za obuku 2008–2009. Do kraja 2009. osnovano je 6 digitalnih preduzetnika na tom području.

Superfast Cornwall (UK) - Cornwall je pionirski region u EU, nastojao je da donese lokalizovanu digitalizaciju razumevanjem geografskog, društveno-ekonomskog i političkog konteksta ruralnog regiona kroz inicijative i istraživanja poput:

- Partnerstva između telekom provajdera i javnog i privatnog sektora;
- Osnaživanje lokalnih ljudi kao digitalnih prvaka;
- Opremanje i omogućavanje digitalnih čvorišta;
- Razvoj inovacijskih ekosistema u e-zdravstvu;
- Direktna rad sa predstavnicima lokalne zajednice.

U 2015. godini osnovana je i Cornwall grupa predstavnika iz javnog, privatnog i dobrovoljnog sektora sa ciljem da rade zajedno kako bi ljudima pomogli da maksimalno iskoriste digitalni svet²⁸.

Summary: One of the biggest structural development problems of rural areas across Europe is the rapid decline of the rural population, ie the depopulation of villages. At the same time, modernization and digital transformations are innovative solutions to slow these demographic trends. Smart Villages is a concept that aims to improve the quality of life in rural areas in order to achieve a better redistribution of the population between rural and urban settlements. The main idea of the concept is to encourage people to take the initiative and find solutions to adapt to modern changes. This includes support for various forms of local collaboration or the use of digital technologies. The paper will present the concept of rural digital hub, as a significant basis for the formation of smart villages. Digital innovation hubs provide access to digital technology, develop digital skills and improve opportunities for business collaboration and rural growth.

Key words: digital technologies, hub, rural areas, Northern Dalmatia

²⁸ https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd_publications/digital-strategies_case-study_uk_0.pdf (preuzeto 11.08.2020.)